

ПРИЧЕ С ГРАНИЦЕ ЖИВОТА И СМРТИ

Ана Милош, *Крај расцусџа*, Народна библиотека „Јован Поповић”, Ки-кинда 2019

Ђура Ђуканов (1956–2000), романсијер и приповедач из Мокрина, објавио је за живота осам књига различитих жанрова, од којих издвајамо збирке прича: *Домаћи сајун* (КОВ, Вршац 1982) и *Луда љали свеће* (Матица српска, Нови Сад 1988), по којима је његов вансеријски таленат био шире препознат. Био је уредник драмског програма Радио Новог Сада. Био је члан Друштва књижевника Војводине. Живео је у Мокрину, Вршцу и Новом Саду, а последње године живота провео је на месту књижничара у месној библиотеци „Мирослав Антић” у Мокрину. Преминуо је 28. маја 2000. године у Београду од последица тешких повреда задобијених у саобраћајној несрећи која се догодила у Мокрину.

Иако су о његовим прозама својевремено писали, између осталих, Милорад Миленковић Шум, Милан Ненадић, Раша Попов, Божидар Вујић, Радослав Братић, Драги Бугарчић, Богдан Мрвош, Радивој Шажтинац и други, Ђуканов ипак није имао превише среће с ондашњим издавачима и са широм рецепцијом свог књижевног дела, које је остало изван главних токова српске књижевности. Последњих неколико година, у издавачкој кући Партизанска књига објављено је шест Ђукановљевих књига у три тома, од којих су нека дела репринтована, а нека по први пут објављена из разубјене заоставштине овог аутора, попут романа *Дува вешанац* и *Двољед без сџакала* (прво издање објављено је постхумно 2000. године).

Писац ових редова је у спомен на мокринског Фокнера, односно банатског Мопасана, својевремено иницирао Награду „Ђура Ђуканов”, коју Народна библиотека „Јован Поповић” додељује од 2005. године за рукопис необјављене књиге прича, аутора млађег од тридесет пет година. До сада је штампано четрнаест књига у овој едицији, међу којима су и првенци данас етаблираних аутора попут Бојана Кривокапића и Драгославе Барзут, а свакако треба издвојити и Бранка Ђурчића и Јелену Маринков, који својим разнородним књижевним ангажманима потврђују неспорни таленат.

Актуелна добитница Награде „Ђура Ђуканов” је Ана Милош (1992) из Београда. Такође, ауторка је 2016. године освојила и Награду „Миодраг Борисављевић” (Апатин) на конкурс за најбољу кратку причу, а досад је објављивала у *Рукописима 39* и у интернет часописима: *strane.ba*, *eckermann.org.rs*, *blacksheep.rs*, *lupiga.com...* Збирка *Крај расцусџа* свој наслов дугује последњој од осам прича које су уврћене у ову колекцију кратких проза. Жири који је издвојио овај рукопис у односу на друге приспеле на конкурс истакао је да се неореалистичке приче Ане Милош

крећу „у луку од породичних односа, преко књижевности и криминалистичког сижеа, до фантазмагоричне гротеске”. Иако приче из *Краја расцусџа* нису уланчане, њих ипак солидно повезују женски ликови, који, како стоји у белешци о књизи, „тематизују време у којем живимо”, док су њихове битне карактеристике: самоћа, покидане емотивне везе, социјална тензија и међусобно неразумеваше. Епиграф: „...свака је модрица једно будуће небо”, преузет од Јудите Шалго, тачно усмерава пажљиве читаоце у ком правцу да се крећу у потрази за „кључем” који „откључава” овај – рецимо то без зазора одмах на почетку – добро промишљен и кохерентан рукопис.

Књигу отвара прича „Забран”. У најгрубљим цртама бисмо је могли описати као психолошку причу, која најпре говори о генерацијском јазу између мајке и ћерке, а онда и о унутрашњим ломовима и немирима који раздиру главну јунакињу, самохрану мајку, која са сином одлази да живи на пустом месту, у старој викендици, у којој често нема ни струје ни воде. Разлог за њихово добровољно пустињааштво проналазимо у овим речима: „Ако је честар тако негостољубив и ако шуме с обронака река и баре око ње желе наше животе, па нека им их. Пре ћу се њима дати, него свим ужасима, које нам град намеће.” Док се млада мајка бавила спремањем огрева за зиму и обрађивањем раскрченог парчета земље, дете је у природи расло брзо као биљка. Душевно стање главне јунакиње најбоље осликавају три сна које је сањала сваке ноћи. У првом сну, фантазмагоричном, она и син мешају се с полуљудима и полуживотињама свих врста и раса; у другом сну, реалистичнијем, сања своју мајку како, попут какве бајкерке, турира на великом „харлију”, прави несносну буку и плаши свог унука; трећи сан је кошмар о ловцима који пуцају на све што им се чини живо, а кад убију њеног сина, један од ловаца понавља попут мантре: „Мислио сам да је срна, мислио сам да је срна...” Сва три сна се на неки начин обистине и у стварности. Прво им се једна лисица прибије и постане члан домаћинства, потом се мајка једног дана појави испред викендице и, на концу, дете захвати врућина праћена грозницом, која замало да се заврши трагично. Напоследку, одустанак од живота ван света био је очекиван и неминован. Сан је постао једини забран где је наша јунакиња могла да се осами, али то више нису снови у којима побеснела мама вози мотор или у ком ловци убијају њено дете; сањала је и даље сан у коме она и син седе уз огњиште с пријатељима из шуме, полуљудима полуживотињама, који у њих гледају својим давним, као шума дубоким и мирним очима. Самоћа се тако открива пре као психичка него физичка категорија, па је стога и не треба тражити нигде другде до у себи, али не дајте да вас завара ова прича, јер је она, руку на срце, вишеслојнија од нашег симплификованог закључка.

Карикатурално-фантастична прича „Пет кћери Милоша Адамовића”, једина таквог проседеа у збирци, може се читати као политички

некоректна критика савременог доба. У овој апартној гротесци, Милоша Адамовића, старог сто шездесет и три године, власника две компаније и стотине сестринских фирми, у животу одржавају апарати. У њему се налазе три срца, две јетре, додатих метар и по дебелог црева, вене су му ојачане нанороботима, а кроз крвоток му струји још милијарду микроскопских машина. Ни његове ћерке нису ништа мање језиве: Добрилу, одавно мртву, згазио је слон, Ивана и Ана су сијамке спојене духом, Гордана болује од гигантизма, а Достана, коју интересује само да породични посао не пропадне, толико је лепа да код већине мушкараца и жена изазива пре гађење него привлачност. Милош Адамовић није човек, он представља: компаније, фирме, банковне рачуне, запослене и берзу. Он, капиталиста који није ништа друго него хуманоидни супербанкомат, одлучио је да се напакон убије. Ћерке гласају да ли да му услише молбу. Индикативно, пресудиће му она која је одавно мртва. Ова фантазмагорична гротеска, у којој дефилирају застрашујући ликови, слика је наше капиталистичке и конзумеристичке стварности у којој се на тржишту могу наћи чак и *живој* и *смрћ*, као меркантилна роба.

Алегорична прича „Звезда дом” је о књижевном идолопоклонству. Млада књижевница жели да њен роман у рукопису прочита Викторија Зајц, стара сто тринаест година (sic!). „Има сто педесет кила. Наслаге сала прекривају већи део црне машине под њом. Из носа јој излази цвечица која се преко цветне хаљине пружа иза ње и завршава у великој боци, прикаченој на колица.” Двадесетпетогодишња књижевница је љубоморна, завиди јој. „Ко зна колико ћу још година морати да пишем, и издајем, и улагујем се разним уредницима и критичарима, само да бих, можда, постала Викторија Зајц.” Нико на свом књижевном путу не би требало да буде петрификован. Чак ни делимично. Нарочито се то односи на срце.

„Мир” је убедљиво најуспешнија прича у књизи. Почиње – за писца ових редова разумљиво узнемирујуће – реченицом: „Срђан је умро.” Најгоре је, контемплира нараторка, кад умре дете. „Кад премине неко стар, није битно, најживео се. Али кад умре један потенцијал, онда је катастрофа. Мислим да сваки живот вреди подједнако или не вреди ниједан. Треба се, већ једном, договорити.” Да ли је Срђанова мајка зла особа, јер је решила да настави да живи? Ова прича трага за тим одговором и проналази га у потпуно неочекиваној сцени мокрења на гробљу, иза капеле, иза великог дрвета, иза сваког бола.

Прича „Срећна банана” има све квалитете једне првокласне еротске приче. Након седам година брака, главна јунакиња одлучује да обрадује свог супруга тиме што ће му током секса пружити ненадано задовољство. Учећи се мајсторству фелација, постала је *орална чаробница*, што је први ниво учења. До звања *оралне царице* и *оралне фурије* имала је још пуно курсева да заврши. Ипак, муж није био одушевљен, рекао јој је да

курве не добијају сертификате, испсовао ју је и ишамарао. За разлику од ње, која је свом супругу опростила насиље, њена пријатељица с курса оралног задовољавања свог мужа је удавила хеланкама. Не можемо са сигурношћу тврдити да ли сем ефектних слика и језичке врцавости ова прича треба да има икакву поенту. Рекли бисмо да ствар стоји слично и кад је реч о сексу, зар не?

Крими-прича „Модрице”, с елементима црнохроничне социјалне драме, бави се туробним преживљавањем протагониста који долазе с дна друштвене лествице: она је тинејџерка, бескућница и просјакиња, а он голуждрави младић, градски џепарош. Прича прати њихову калварију, која почиње и завршава се уз урлик полицијских сирена. Укратко, ово је динамична прича која говори о томе да нема праведне земље за сиромашне и напуштене.

Прича „Песак врућ као стакло” успешно тематизује проблем односа између оца и ћерке који покушавају да саставе крајеве покиданих породичних веза након смрти супруге, односно мајке. „Као некад”, магична формула која је изгубила дејство, основна је мисао-водиља ове кратке приче. Идеална музичка подлога за ову причу била би песма „Као и јучер” култне новоталасне групе Азра: „...кренуо сам у дубину собе с јасном намјером да материјализирам немогуће снагом поруке...” Очево материјализовање трагова покојне жене/мајке, током путовања на море, представља немогућ покушај да се буде срећнији тако што ће се будућност повиновати прошлости. „Све је морало да буде као и пре.” Баш као некад.

И на концу, насловна прича „Крај распуста” чита се као потрага за идентитетом и коренима. Брат и сестра близанци након мајчине смрти од оца пијанца сазнају да нису његова деца. Ова прича читаоцима неће открити да ли су близанци потомци лошег песника, геометра слабог срца, сенилног преступника или пијанца изваљеног на троседу. Прича „Крај распуста” сведочи о томе како неке тајне не треба ни откривати.

Збирка кратких прича *Крај расцусџа* Ане Милош с правом је понела Награду „Ђура Ђуканов”. Реч је ауторки која суверено, без стилских огрешења карактеристичних за почетнике, влада језиком, познаје драматургију приче и вешто барата приповедним техникама. Тематски разноврсна, *Крај расцусџа* је књига исписана сигурном руком, што ауторку сврстава у ред најталентованијих приповедача млађе генерације српских писаца. Закључујемо да се за овакву прозу и те како може тврдити да „истражује саме границе живота и смрти, пољану вечитог сумрака”, како је то прецизно о причама Ђуре Ђуканова својевремено записао Раша Попов.

Срђан В. ТЕШИЊ